

SUG'URTA KOMPANIYALARINING INVESTITSIYA FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI

Akishova Shaxnoza Davlet qizi
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
To'rtko'l fakulteti o'qituvchisi
E-mail: akishova0202@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida mavjud sug'urta kompaniyalari, sug'urta kompaniyalarining investitsiya faoliyati va tahlili, sug'urta kompaniyalari tomonidan yig'ilgan sug'urta mukofotlari va sug'urta tovonlarining o'sish dinamikasi, sug'urta zahiralardan to'g'ri foydalanish va ularni yuqori foyda keltiruvchi faoliyatga yo'naltirish masalalari ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: investitsiya faoliyati, sug'urta, sug'urta kompaniyalari, sug'urta mukofotlari, sug'urta zahiralari, sug'urta tovonlari.

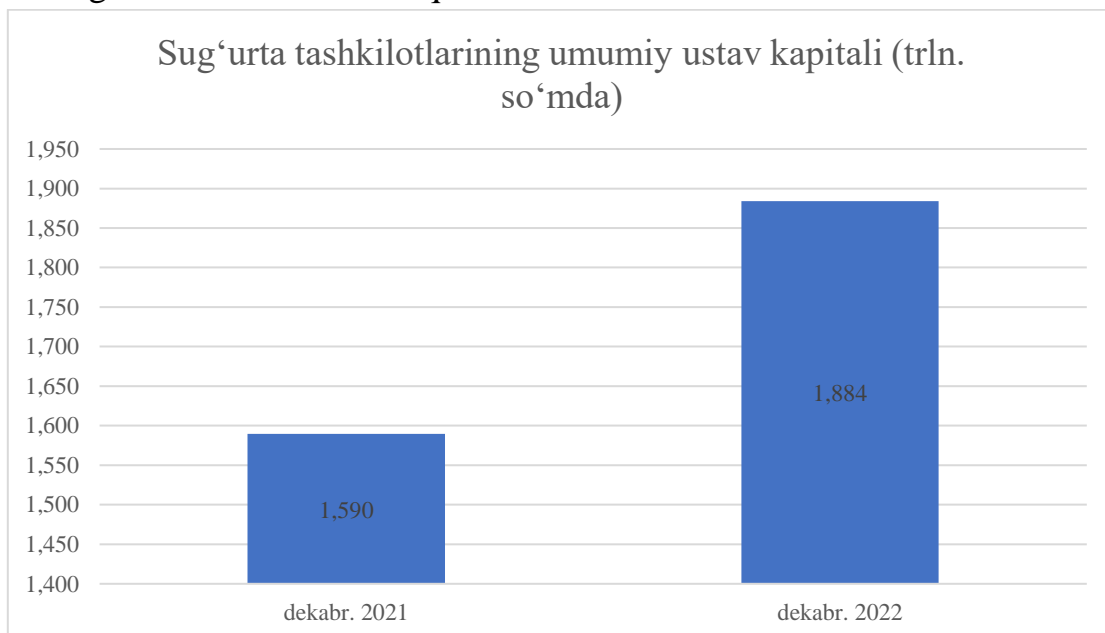
KIRISH

O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining rivojlanib borishi, aholi hamda tashkilotlarning sug'urta himoyasiga bo'lgan talabining ortib borishi, mamlakatimizda jahon talablariga mos hamda jahonning ilg'or tajribalariga javob bera oladigan, to'laqonli sug'urta xizmatlarini ko'rsata oluvchi mustahkam sug'urta tizimini yaratish zaruriyatini keltirib chiqarmoqda. Rivojlangan sug'urta ishi o'tish davri iqtisodiyotida O'zbekiston iqtisodiyotining ko'tarilishida muhim ahamiyat kasb etadi. Mamlakat sug'urta kompaniyalari sug'urta faoliyati bilan birgalikda investitsiya faoliyatini ham jadal olib borishi, investitsiyalarga jalb etiladigan mablag'lar salmog'ini ko'paytirish hamda shu orqali iqtisodiyotning barqaror rivojlantirishga o'z hissalarini qo'shmog'i lozim. Mamlakat iqtisodiyotini jadal rivojlantirish uchun moliyaviy instrumentlardan samarali va keng miqyosda foydalanish bugungi davr taqazosi hisoblanadi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida sug'urta tizimi investitsiya faoliyatining ustuvor yo'nalishlarini aniq belgilash, ilmiy asoslangan investitsiya qarorlari qabul qilish, investitsiya faoliyatini to'g'ri, oqilona tartibga solish asosida ichki va tashqi moliyaviy manbalarni, barcha shart-sharoitlarini hisobga olgan holda maqsadli yo'naltirish sug'urta kompaniyalarining kelajagini hamda istiqbolini belgilab beradi. Sug'urta tashkilotlari tasarrufida katta miqdordagi moliyaviy resurslarni to'planishi, ularni iqtisodiyotni rivojlanishida muhim rol o'ynashini ko'rsatadi. Sug'urta qiluvchilar tomonidan moliya resurslarining to'planishi sug'urtani faol investitsiya siyosati yo'li bilan

iqtisodiyotning asosiy omiliga aylantiradi. Boshqacha soʻz bilan aytganda, sugʻurtalovchilar turli polis egalaridan olingan passiv pul mablagʻlarni moliya bozorida harakat qiluvchi aktiv kapitalga aylantirishadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Sugʻurta tashkilotlarining moliyaviy potentsiali oʻz mablagʻlari va jalb qilingan mablagʻlar manbaasi (sugʻurta zahiralari) kompaniya aktivlari asosida shakllanadi. Shu maʼnoda sugʻurta tashkilotlarining moliyaviy resurslari ularning moliyaviy potentsialini belgilab beradi. Sugʻurta tashkilotlarining ustav kapitali ularni davlat roʻyxatiga olishda shakllantiriladi. Ustav kapital sugʻurta tashkilotlari uchun faoliyatni boshlashning dastlabki vaqtida asosiy moliyaviy resurs hisoblandi. Ustav kapital turli xil manbalardan toʻldiriladi. Dastlab taʼsischilar tomonidan kiritilsa, keyinchalik korxonaning daromadlari va boshqa manbalar hisobidan toʻldiriladi.

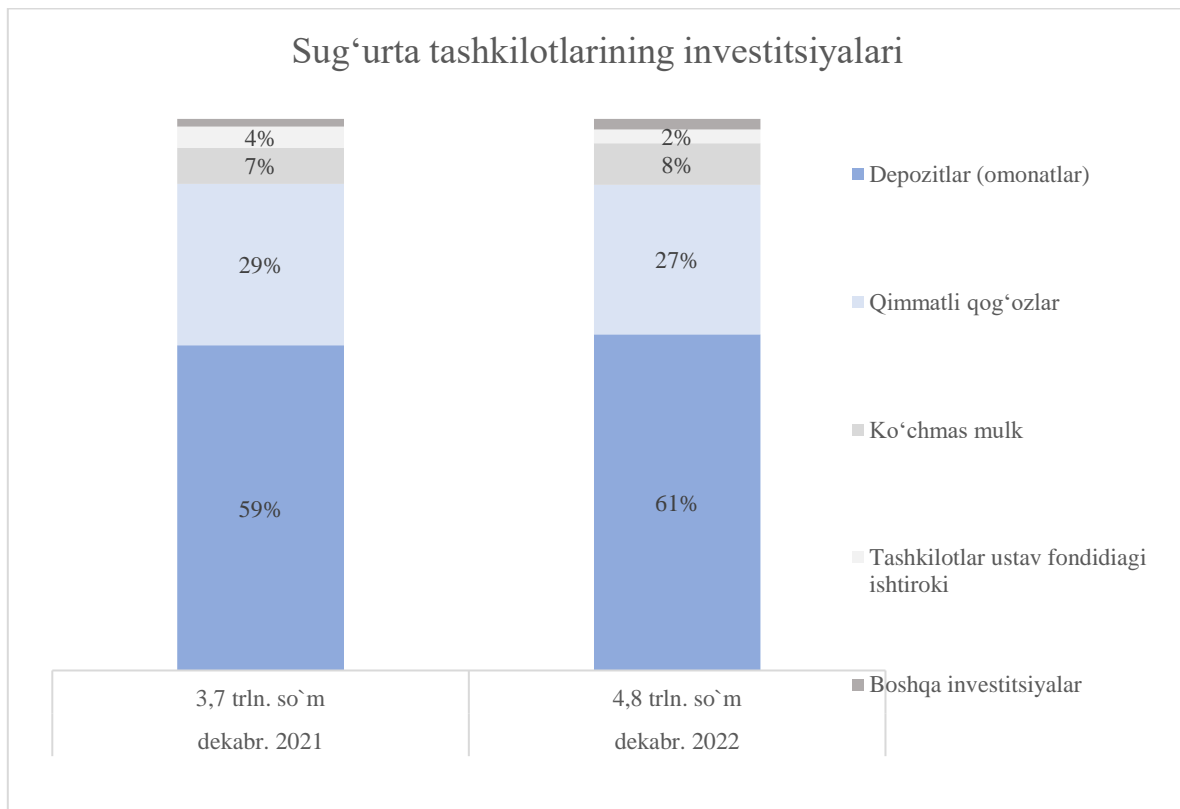

1-rasm. Sugʻurta kompaniyalarining umumiy ustav kapitali (trln.soʻmda)¹

Sugʻurta tashkilotlarining jalb qilingan mablagʻlari daromad shaklida kelib tushuvchi sugʻurta mukofotlari hisobidan (sugʻurta zahirasi sifatida), bank kreditlari, ish haqi, soliqlar va boshqa majburiy toʻlovlar boʻyicha kreditorlik qarzlari hisoblanadi. U balans passivining ikkinchi boʻlimida “Majburiyatlar” deb nomlanadi. Bulardan tashqari haridorlar va buyurtmachilardan olingan avanslar, koʻzda tutilgan daromadlar, xarajatlar va toʻlovlar zahirasi, dargumon qarzlari boʻyicha zahiralari va boshqa qisqa muddatli passivlar ham ushbu boʻlimda aks ettiriladi.

Sugʻurta kompaniyalari investitsiya faoliyati keyingi yillarda ijobiy oʻzgarishlarga ega. Chunki sugʻurta bozorida yigʻilgan mukofotlar samarali investitsiya faoliyatiga yoʻnaltirilmoqda.

¹ Inv.uz sayti maʼlumotlari asosida tayyorlandi

2-rasm. Sugʻurta kompaniyalarining investitsiya faoliyati.¹

2022 yilda sugʻurta kompaniyalarining investitsion portfleli sezilarli darajada oʻsdi. Tahlil qilinayotgan davrda Oʻzbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligining maʼlumotlariga koʻra sugʻurta kompaniyalarining investitsiyalari hajmi 2022 yilda 2021 yilga nisbatan 26,8% ga oʻsdi va 4751745 mln.soʻmni tashkil etgan (2-rasm).

Sugʻurta kompaniyalarining oʻz mablagʻlari va daromadlarining oshishi ularga sugʻurta zahiralari shakllantirish va investitsiyalar hajmini oshirish imkonini beradi. Sugʻurta kompaniyalari investitsiya faoliyatlarini sugʻurta zahiralari joylashtirish nizomiga muvofiq zahiralari daromadlilik, qaytaruvchanlik, diversifikatsiya va likvidlilik tamoyillari asosida joylashtirishadi. Tahlillar shuni koʻrsatadiki, sugʻurta kompaniyalari uchun eng ishonchli investitsiya obyektlari hali ham bank depozitlari va qimmatli qogʻozlar hisoblanadi.

2022 yildagi investitsiyalarning kattagina qismi qimmatli qogʻozlar va bank depozitlari hissasiga toʻgʻri keldi. Sugʻurta kompaniyalari depozitlarga qilingan investitsiyalari 31,2% ga ortib 2 896 636 mln.soʻmni tashkil etdi. Qimmatli qogʻozlarga qilingan investitsiyalar esa 1 287 917 mln.soʻmni tashkil etib, bu oʻtgan 2021 yilga nisbatan 17,5% yuqori.

¹ Inv.uz maʼlumotlari asosida tayyorlandi.

Hozirgi kunda sug'urta kompaniyalari investitsiya faoliyatining ortda qolish sabablari bo'lib birinchidan, O'zbekistonda sug'urta sohasining yetarli darajada rivojlanmaganligi, ikkinchidan, sug'urta zahiralardan foydalanish samaradorligining pastligi. Sug'urta kompaniyalarining investitsion faoliyatdan olgan daromadlari darajasi mamlakatdagi inflyatsiya darajasidan past yoki faqatgina inflyatsiya darajasini qoplaydi.

XULOSA

Sug'urta kompaniyalarining investitsion faoliyati samaradorligi pastligini bir necha faktorlarga bog'lash mumkin:

1. Sug'urta faoliyatining yuqori daromadlilikligi. Bu bir tomondan sug'urta kompaniyalari uchun yaxshi ammo ikkinchi tomondan esa yomon. Sababi sug'urta faoliyatidan olinadigan daromadning yuqori bo'lishi o'z navbatida sug'urta tariflarini yuqori bo'lishini talab etadi. Sug'urta tariflarini yuqori bo'lishi esa sug'urta sohasidagi raqobatning pastligi deb hisoblash mumkin;

2. Investitsiya operatsiyalari daromadlilik darajasi pastligi.

Bunga bir qancha sabablarni keltirishimiz mumkin. Birinchi sabab sug'urta kompaniyalari foyda keltiruvchi aktivlarining bir qismi boshqa yuridik shaxslarning ustav kapitalida ishtirok etishi va o'z navbatida ikkinchi yuridik shaxsning aktivlari boshqa uchinchi yuridik shaxsning ustav kapitalida ishtirok etishi va buning natijasida sug'urta kompaniyalari aktivlari ustav kapitali qo'yilmalarida o'zaro aylanib yurishini kuzatishimiz mumkin. Bu esa sug'urta kompaniyasi uchun foyda keltirmaydigan faqatgina qog'ozda aks ettirilgan aktivlardir. Ikkinchi sabab sug'urta kompaniyalari fond bozorida mablag'larni joylashtirish bo'yicha malakali kadrlarga ega emas. Bundan tashqari O'zbekistonda fond bozorining rivojlanmaganligi va sug'urta kompaniyalari o'zlarining investitsion faoliyatini rivojlantirishga manfaatdor emas. Bunga sabab sug'urta faoliyatining investitsion faoliyatga qaraganda daromadlilik darajasi yuqoriligi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. "Sug'urtalovchilar va qayta sug'urtalovchilarning to'lov qobiliyati to'g'risida"gi Nizom. 2008 yilning 12 mayda Adliya vazirligida 1806-son bilan ro'yhatga olingan
2. А.П. Архипов, В.Б. Гомелля, Д. С. Туленты. Страхование. Современный курс. М.: «Финансы и статистика» 2006 г.209 с.
3. Shennayev X.M. O'zbekiston sug'urta bozori: O'quv qo'llanma. T.: Iqtisod-Moliya, - 2013.
4. www.imf.uz (O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi)